

เราตะครองแผ่นดินไทยธรรม
เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนสยาม

เรียนรู้จากพระเสด็จพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าปวีณาฯ

พระราชทานเมื่อวันที่ ๙ ธันวาคม ๒๕๕๖

ที่ศูนย์อำนวยการศึกษา

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการ

พระปฐมบรมราชโองการ

พระราชพิธีบรมราชาภิเษก วันที่ ๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๓

ปก : ภาพกิจกรรมพระราชพิธีบรมราชาภิเษกวันสถาปนาเขต

ศึกษา : พรีมร ทอส์ทำน

เรียนรู้จากกระแสพระราชดำรัส

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

พระราชทานเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2546 ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

● เกริ่นนำ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงครองราชย์มานานกว่า 50 ปี ดังนั้น บริบทเฉพาะก่อนวันที่ 4 ธันวาคม 2546 นั้น เป็นเพียงส่วนหนึ่งของพระอัจฉริยภาพที่ทรงสั่งสมความรู้จากการศึกษา ค้นคว้า และการทรงงานที่ยาวนานและกว้างขวาง จากการเสด็จพระราชดำเนินไปยังนานาประเทศเพื่อศึกษางานทุกด้าน ศึกษาว่าประเทศอื่นเขาทำอะไรกันบ้าง อีกเรื่องหนึ่งที่เราไม่ค่อยทราบคือการทรงพระอักษร โดยเฉพาะการอ่านหนังสือ ผมคิดว่าทรงอ่านเป็นพันๆ เล่ม ทรงอ่านหนังสือมากจริงๆ ทรงอ่านเป็นชุดๆ แล้วให้ไปจัดกลุ่ม ไม่ใช่เฉพาะหนังสือฝรั่ง แต่ทรงอ่านหนังสือทุกประเภท ตั้งแต่จันทโครพจนถึงหนังสือประวัติศาสตร์ กว้างขวางมาก ฉะนั้นจึงได้ทรงนำประสบการณ์จากต่างประเทศ ประสบการณ์ส่วนพระองค์ที่ทรงได้รับการ

ถ่ายทอดจากสมเด็จพระบรมราชชนนีตั้งแต่ครั้งยังทรงพระเยาว์ แล้วผนวกกับการที่ทรงได้รับประสบการณ์จากการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมเยียนประชาชน จนเกิดโครงการในพระราชดำริต่างๆ มากมาย ผมคิดว่าตรงนั้นเป็นบริบทใหญ่มาก ก่อนจะมาถึงวันที่ 4 ธันวาคม 2546 นี้

เพราะฉะนั้น กระแสพระราชดำรัสเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2546 จึงได้สะท้อนให้เห็นมิติที่เชื่อมโยงและบูรณาการอย่างกว้างขวาง หากเราไม่รับรู้ถึงเบื้องหลังของบริบทดังกล่าวนี้อย่างถ่องแท้แล้ว เราอาจจะตีความเฉพาะตัวอักษร ซึ่งไม่ครอบคลุมบริบทที่กว้างขวางนั้น อาจทำให้เข้าใจผิดได้ ผมว่าตรงนี้ต้องระวังให้มาก ผมพยายามอย่างยิ่งที่จะดูในบริบทที่กว้างกว่าตัวอักษรเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2546 เพราะว่าพระองค์ท่านทรงมีพระอัจฉริยภาพที่ลึกซึ้งและกว้างขวางจริงๆ คนไทยสามารถเรียนรู้ได้อย่างไม่มีที่สิ้นสุด จากเอกสาร หลักฐาน ที่ได้บันทึกหรือได้จารึกไว้อีกนานเท่านาน

● **บริบทก่อนจะมาถึงวันที่ 4 ธันวาคม 2546**

ข้อแรกที่ผมอยากจะเรียนให้ทราบคือ พื้นฐานจริงๆ ก่อนจะมาถึงวันที่ 4 ธันวาคม 2546 นั้นมากมาย คือ พื้นฐานในเรื่อง

กาลเวลา พื้นฐานเรื่องประสบการณ์และเหตุการณ์ในบ้านเมืองไทยและต่างประเทศ ประสบการณ์ส่วนพระองค์และการที่ทรงศึกษาค้นคว้าด้วยพระองค์เอง ทรงพระอักษรมากมาย ทั้งหนังสือฝรั่งและหนังสือไทย ทรงอ่านหนังสือวรรณกรรม หนังสือนิทานชาดกของไทย แล้วนำภูมิปัญญาเดิมมาใช้ เรื่องพระมหาชนกเป็นตัวอย่างหนึ่งที่ทรงนำมาใช้ได้หมด หรือ มูลนิธิพระดาบส ซึ่งจัดตั้งขึ้นตามแนวกระแสพระราชดำริจากการอ่านหนังสือจักรๆ วงศ์ๆ ของไทย เช่น เรื่องจันทโครพ พระอภัยมณี¹ แล้วทรงทราบว่าการศึกษาการสอนของพระดาบส และลูกศิษย์ต้องใกล้ชิดกัน ลูกศิษย์มีหน้าที่ต้องปรนนิบัติครู จึงได้ทรงตั้งโรงเรียนพระดาบสขึ้นมา เพื่อจะทดสอบสิ่งที่โบราณได้ทำไว้แล้ว ตรงนี้ต้องไม่ลืมที่จะมองบริบทที่กว้างขวางและลึกซึ้งของพระองค์ท่าน แล้วพระองค์ท่านทรงนำมาใช้ทั้งหมด โดยไม่ได้ทรงเลือกว่าเรื่องนี้เป็นของโบราณ อันนี้เป็นของทันสมัย เป็นของฝรั่ง ของไทย ไม่มีในขอบเขตของพระราชดำริของพระองค์ท่าน ไม่มีการแบ่งว่าอะไรไม่เอา-อะไรเอา ไม่เหมือนบางคนบางกรณี เอาแต่ของฝรั่ง ไม่เอาของไทย เอาแต่ปัจจุบัน ไม่เอาอดีต พระองค์ท่านจะถักทอพระราชดำริครอบคลุมทั้งหมด ผมอยากให้เราได้ความคิดตรงนี้

¹ มูลนิธิพระดาบส. *ความเป็นมาของโครงการพระดาบส*. <http://www.dabos.or.th>.

● **วิธีทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว**

วิธีทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เท่าที่ผมสังเกต รวมทั้งจากการอ่านกระแสพระราชดำรัส (แม้แต่พระราชดำรัสเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2546 ซึ่งตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์) จะมีคำว่า **“หลักวิชา”** หลายครั้ง วิธีทรงงานของพระองค์จะมี 3 หลักใหญ่ ดังนี้ 1) หลักคิดหรือความคิด 2) หลักวิชา ต้องมีหลักวิชาหนุนและ 3) หลักปฏิบัติ จะออกแผนปฏิบัติมาอย่างไร จะต้อง มี 3 หลักทุกเรื่อง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องหญ้าแฝก เรื่องการศึกษา เรื่องน้ำท่วมกรุงเทพฯ หรือที่พิบูลทอง จังหวัดนราธิวาส ที่พระราชดำรัสถึงคราวนี้ จะต้อง มีหลักคิดก่อน แล้วนำหลักวิชาเข้ามา หาหลักวิชาทั่วโลกเข้ามาหนุน เมื่อได้หลักวิชาที่สอดคล้องกับประเทศไทยแล้ว จึงทำแปลงทดลอง ทำวิจัย ที่ใช้คำว่า **“วิจัย”** พระองค์ท่านทรงทำแปลงทดลอง สามารถแก้ดินเปรี้ยวที่นราธิวาสได้จริง เมื่อแก้ได้จริงแล้ว จึงพระราชทานให้แก่ประชาชน ทรงแนะนำประชาชน ที่กล่าวว่า มีข้าวเหลือไปถวายพระองค์ท่านนั้น เดิมที 1 ไร่ จะได้ข้าวไม่ถึงครึ่งถึง เพราะปลูกพืชอะไรก็ไม่ขึ้น แต่เกิดจากสิ่งเหล่านี้คือวิธีทำงาน ต้อง 1) มีหลักคิดหรือความคิด 2) ต้องมีหลักวิชา อย่างเรื่องหญ้าแฝก กว่าพระองค์ท่านจะมาทำวิจัย ทรงอ่านหนังสือเกี่ยวกับหญ้าแฝกที่มีอยู่ในโลก เวลา มีผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับหญ้าแฝกของสหประชาชาติเดินทางผ่าน

ประเทศไทย พระองค์จะโปรดเกล้าฯ ให้เข้าเฝ้า แล้วทรงถาม แลกเปลี่ยนความรู้กับผู้เชี่ยวชาญโลก จนกระทั่งความรู้เกี่ยวกับ เรื่องหญ้าแฝกของพระองค์ท่านมากพอแล้ว ก็จะทรงออกแบบ วิจัยว่าหญ้าแฝกจะเอามาทำอะไรกับประเทศไทยได้บ้าง ดินใน ประเทศไทยตรงไหนเป็นอย่างไร ทรงทราบหมด แล้วจึงจะทดลอง เมื่อวิจัยได้ผลแล้ว จึงเผยแพร่ แล้วให้ทำวิจัยต่อไปเรื่อยๆ เพราะ ฉะนั้น ในวงการหญ้าแฝกปัจจุบันนี้ได้มีการจัดประชุมนานาชาติ อยู่เสมอๆ ดังเช่น เมื่อเดือนพฤศจิกายนได้มีประชุมที่เมืองกวังโจว ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ ที่ประชุมได้ยกย่องกันว่า พระบาท สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของไทยเป็นพระองค์หนึ่งที่มีความรู้มาก ที่สุดในเรื่องเกี่ยวกับหญ้าแฝกทีเดียว

สิ่งนี้เป็นวิธีทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ต้องผ่านกระบวนการที่ลึกซึ้งแล้ว มีคนถามว่าทำไมโครงการ พระองค์ท่านเป็นพันๆ โครงการจึงประสบความสำเร็จ เหตุที่ ประสบความสำเร็จเพราะว่ามีหลักวิชาหนุน ไม่ใช่เพราะมีส่วน ราชการมาช่วยกันมาก แต่ว่าหลักวิชาต่างหากที่หนุนให้ โครงการส่วนพระองค์ประสบความสำเร็จได้ คือต้องมี 3 หลัก หลักคิด หลักวิชา และหลักปฏิบัติ

● โครงการพระราชดำริต่างๆ ที่พระราชทานให้แก่คนไทย

มาถึงวันนี้ สิ่งที่ปรากฏเป็นรูปธรรมแล้ว ยังมีกลุ่มโครงการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานให้แก่คนไทย หลายกลุ่มโครงการเกี่ยวข้องกับพระราชดำรัสเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2546 เป็นรูปธรรมเรียบร้อยและทำมา 30-40 ปีแล้ว คือ

1) **โครงการหลวง** โดยมีหน่วยงานที่รับผิดชอบคือ มูลนิธิโครงการหลวง มีสำนักงานโครงการหลวง เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2512 ทำใน 5 จังหวัดภาคเหนือ เพื่อแก้ปัญหาเกี่ยวกับ (1) ลดการปลูกฝิ่น ซึ่งขณะนี้เกือบไม่มีแล้ว (2) ทำวิจัย ทดลอง ปลูกพืชทดแทน ขณะนี้แบ่งเป็นพืชหลัก 3 กลุ่มคือ ไม้ดอก ไม้ผล และผัก นอกจากนั้นก็ยังมีปศุสัตว์ ประมงที่สูง คือ เป็นการเกษตรที่สูง เป็นเทคโนโลยีการเกษตรที่สูง เฉพาะ ใน 5 จังหวัด มีสถานีทดลองวิจัยอยู่ 5-6 แห่ง สถานีวิจัย เช่น ที่ดอยอินทนนท์ ที่ดอยอ่างขาง เป็นต้น และมีสถานีเพื่อส่งเสริมให้ชาวเขาปลูกพืชที่วิจัยแล้วว่า ดินตรงนั้นดีจริงและเหมาะสมสำหรับพืชนั้นจริงอีก 34 แห่ง ทำมาตั้งแต่ปี 2512 ปีนี้ 2546 ประมาณ 30 กว่าปีแล้วมีความสำเร็จ ขณะนี้เป็นตัวอย่างให้กับประเทศอื่นแล้ว และมีการสัมมนาระดับนานาชาติ 2-3 ครั้งแล้ว ในเรื่องเกษตรที่สูงและ

เรื่องคุณภาพชีวิตของผู้ที่อยู่ในที่ดอยสูง ซึ่งต่างประเทศมาศึกษา และเอาไปเป็นตัวอย่าง

2) โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งมีอยู่ทั่วประเทศเกือบ 3,000 แห่ง มีคนนำจำนวนโครงการมาหารจำนวนปีที่ทรงครองราชย์ แสดงว่า 1 สัปดาห์ต้องมี 1 โครงการ แต่ว่าในบางช่วงมีมากกว่า โครงการนี้มีสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.) รับผิดชอบ

3) ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เป็นลักษณะโครงการพิเศษที่เรียกว่า “ศูนย์ศึกษาการพัฒนา.....” (ศูนย์การเรียนรู้หรือพิพิธภัณฑ์ธรรมชาติที่มีชีวิต) มีทั้งหมด 6 แห่ง ได้แก่

- ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิภพทองอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส
- ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่
- ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี

- ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอนมสามัคคี จังหวัดฉะเชิงเทรา
- ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอลำลูกกา จังหวัดเพชรบุรี
- ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอมะนัง จังหวัดสกลนคร

ตรงนี้เป็นกรทดลองทฤษฎีที่ว่า

(1) การพัฒนาท้องถิ่นใดก็ตาม พระองค์ท่านทรงเตือนว่า จะต้องนำเอาภูมิศาสตร์ สังคมศาสตร์ สิ่งแวดล้อมของที่นั้นๆ มาเป็นฐานเสมอ อย่าไปดึงเอาตำรา แล้วก็ลอกตำรามาใช้ จะไม่สำเร็จ เพราะว่าแต่ละพื้นที่ มีลักษณะภูมิประเทศของเขาเอง มีดิน มีน้ำ มีต้นไม้ของแต่ละพื้นที่ เช่น พื้นที่จังหวัดนครราชสีมา พระองค์พระราชดำริเกี่ยวกับเรื่องพรุและดินเปรี้ยว ถ้าที่เขาหินซ้อนเป็นเรื่องของดินปนทราย ที่สูงปานกลาง ห้วยฮ่องไคร้ที่จังหวัดเชียงใหม่เป็นเรื่องของต้นน้ำอยู่บนดอย ลักษณะต่างๆ เหล่านี้ไม่เหมือนกัน

(2) คนไม่เหมือนกัน ชุมชนไม่เหมือนกัน

(3) ภาพรวมทั้งหมด ทั้งเศรษฐกิจ วัฒนธรรม ไม่เหมือนกัน เพราะฉะนั้น การที่จะตัดสินใจทำอะไร การจะเอาทั้งหลักคิด หลักวิชา หลักปฏิบัติ ไปใช้ที่ใดจะต้องคำนึงถึงปัจจัย

ในท้องถิ่น จึงจะสำเร็จ ทั้ง 6 แห่งนี้จึงถือว่าเป็นแบบจำลองของ การพัฒนาท้องถิ่น เป็นการพัฒนาท้องถิ่นที่ดีที่สุดแห่งหนึ่ง (ในโลก) ทั้ง 6 แห่ง แตกต่างกัน แต่ละแห่งไม่เหมือนกัน ผมมี โอกาสไปสัมภาษณ์ประชาชน เขาพอใจมาก เป็นการประมวล ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรทฤษฎีใหม่เข้ามาอยู่ใน 6 แห่ง ถ้าใครต้องการเรียนรู้เกี่ยวกับการทำงานของปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียงกับเกษตรทฤษฎีใหม่ ควรจะไปดูศูนย์ศึกษา การพัฒนาฯ ทั้ง 6 แห่ง ซึ่ง สำนักงาน กปร. ประสานงานและ ดูแลอยู่ โดยในแต่ละศูนย์จะมีเจ้าหน้าที่ มีผู้อำนวยการศูนย์ คอย ให้คำอธิบายทั้งทฤษฎีและปฏิบัติ ทั้งผลลัพธ์และผลกระทบต่อ ความเป็นอยู่ของประชาชน ผมคิดว่าตอนนี้ก็เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่ พระองค์ท่านมีพระราชดำรัสถึงในตอนท้ายคือเรื่องพรุ และพรุใน พื้นที่กรุงเทพฯด้วย

4) โครงการสวนพระองค์ สวนจิตรลดา โครงการ สวนพระองค์ สวนจิตรลดาไม่เหมือนกับลักษณะที่ 3 แต่ เป็นการวิจัยทดลองภาพรวมที่จะใช้สำหรับประเทศ ยกตัวอย่าง เช่น ปลานิล เป็นปลาที่สมเด็จพระจักรพรรดิแห่งประเทศญี่ปุ่น น้อมเกล้าฯ ถวาย เมื่อครั้งทรงเป็นมกุฎราชกุมาร ทรงนำมา เลี้ยงที่บ่อทดลองก็เจริญเติบโตดี แพร่พันธุ์ เนื้อมาก หลังจากนั้น จะพระราชทานเผยแพร่ไปทั่วประเทศ จนกระทั่งขณะนี้ เป็น อาหารโปรตีนจากปลานิล เป็นอาหารหลักของคนไทยประเภทหนึ่ง

หรืออย่าง นม เมื่อพระองค์ท่านทรงทดลองเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็
จะส่งไปยังสหกรณ์โคนมต่างๆ ที่อยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์ คือ
ทดลองที่สวนจิตรลดา ก่อน โครงการสวนพระองค์ สวนจิตรลดา
จะเป็นศูนย์วิจัย ตอนแรกทำเฉพาะเรื่องผลผลิต เรื่องการเกษตร
เรื่องทำนา เรื่องตั้งโรงสีข้าว เรื่องตั้งโรงงานอัดนมขนาดเล็ก โรง
สีข้าวขนาดเล็ก พระองค์ทรงทดลองก่อนว่าใช้ได้หรือไม่ เมื่อ
ทำได้ขนาดไหน ลงทุนขนาดไหน ดีที่สุดแล้ว วิจัยจนกระทั่งดีแล้ว
จึงจะเผยแพร่ ภายหลังจะมีโครงการในสมเด็จพระนางเจ้า
พระบรมราชินีนาถเกี่ยวกับเรื่องศิลปาชีพด้วย ซึ่งตรงนั้นก็เป็
นแห่งหนึ่งที่จะตั้งโรงเรียนด้วย

โครงการทั้ง 4 ประเภทนี้ ได้ผ่านการปฏิบัติมาแล้ว
30-40 ปีจนกระทั่งได้ผล ผมยังไม่ได้พูดเรื่องอื่นอีกมาก มูลนิธิ
พระองค์ทรงจัดตั้งขึ้นเพื่อจะรองรับกระแสพระราชดำริหรือ
พระบรมราโชบายบางเรื่องที่เป็นเรื่องเฉพาะ เช่น

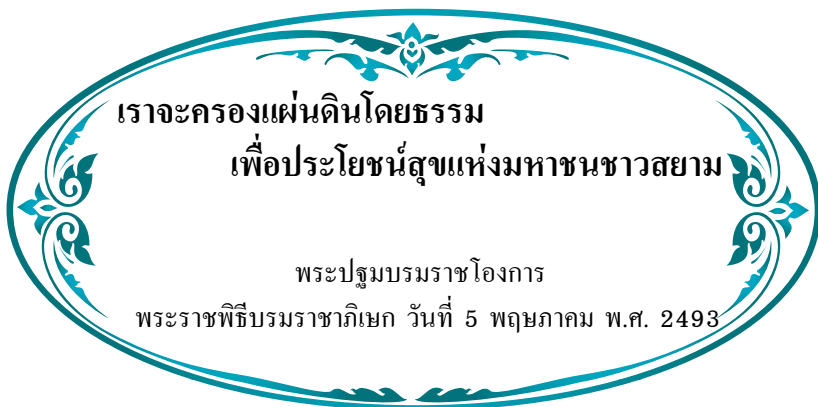
- มูลนิธิราชประชานุเคราะห์ สำหรับช่วยเหลือ
ผู้ประสบภัยพิบัติ
- มูลนิธิราชประชาสมาศัย สำหรับช่วยเหลือผู้ป่วย
โรคเรื้อน ให้มีการศึกษา ให้มีอาชีพ
- มูลนิธิพระดาบส สำหรับผู้ใหญ่ที่เมื่อเป็นเด็กพลาด
โอกาสในระบบการศึกษา เมื่อโตขึ้นมา ไม่มีความรู้

พอที่จะหากินได้ ไม่มีทักษะอาชีพ ก็รับมาฝึกวิชาชีพ ภายใน 1 ปี ให้มีทักษะอาชีพได้

- มูลนิธิอานันทมหิดล ตั้งขึ้นเพื่อสนับสนุนนักเรียนไทยที่มีความสามารถคือ ทำอย่างไรจะสร้างหัวสมองให้แก่ประเทศ เพื่อให้เท่าทันวิชาการชั้นสูงของโลกได้ ก็ส่งไปเรียนและกลับมาทำคุณประโยชน์พัฒนาบ้านเมือง เป็นต้น

แต่ละพระราชดำริหรือพระบรมราโชบายนั้น จะเห็นได้ว่า เมื่อมีหลักคิดแล้ว ดูหลักวิชาแล้วทำได้ จึงออกแบบปฏิบัติ โดยจะมีหน่วยงานรองรับหรือมีผู้รับผิดชอบงานเสมอ ผมขอยกตัวอย่างโครงการหลวงว่าจะมีสถานีโครงการหลวง สำนักงานโครงการหลวง จะมีมูลนิธิโครงการหลวง หรือ มีการมอบหมายเป็นคณะทำงาน/คณะกรรมการ หรือตั้งเป็น สำนักงาน กปร. เป็นมูลนิธิ เป็นต้น พองานนั้นเคลื่อนตัวได้เต็มที่แล้ว ก็จะค่อยๆ พัฒนาขึ้นมา อันนี้เป็นบทเรียนอีกเรื่องหนึ่งจากพระองค์ท่าน

● พระราชปณิธานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ขอสรุปสิ่งที่ผมได้ศึกษามา ผมอยากให้คุณบริบท โดยเริ่มจากพระราชปณิธานในพระองค์ท่าน

ในการทำงานใดให้ปรากฏผลสำเร็จจะมีวิธีทำงานและมีผลงาน บางคนสนใจแต่ผลงาน ไม่สนใจวิธีทำ ส่วนบางคนสนใจวิธีทำ แต่ไม่ใส่ใจในผล ที่จริงต้องใส่ใจทั้งวิธีและผล

จากพระราชปณิธาน วิเคราะห์ได้ว่า

เป้าหมาย คือ เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม
ส่วนวิธี คือ เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม

นับเป็นเวลา 50 กว่าปี ที่พระองค์ท่านทรงครองแผ่นดินโดยธรรม ที่เราประจักษ์กันอยู่ เป้าหมายคือประโยชน์สุขแห่ง

มหาชนชาวสยาม เวลาชาวสยามเกิดภัยพิบัติอะไรก็ตาม ที่ไหนใครทุกข์ร้อน พระองค์พระราชทานความช่วยเหลือเข้าไปช่วยแก้ไขให้หมด เช่น มูลนิธิราชประชานุเคราะห์ แหลมตะลุมพุกบ้าง น้ำท่วมกรุงเทพ น้ำท่วมเพชรบุรี พรุที่นราธิวาสดินเปรี้ยว ก็ทรงไปแก้ปัญหาให้ ไม่เช่นนั้นก็หมดทางทำกิน ที่เขาหินซ้อนก่อนที่พระองค์ท่านจะเอาศูนย์ศึกษาพัฒนาเขาหินซ้อนฯ ไปที่พนมสารคาม ผมไปคุยกับชาวบ้านก่อนโครงการของพระองค์ท่านมา เขาปลูกพืชได้อย่างเดียวคือมันสำปะหลัง ตั้งแต่เมื่อสมัย 20-30 ปีก่อน ถ้ากิโกรัมหนึ่งราคาต่ำกว่า 1 บาท เขาต้องอดอยาก อาชญากรรมชุกชุม แต่วันนี้ หลังจากที่โครงการนี้เข้าไปแล้ว 20 กว่าปี ผมไปถามชาวบ้าน เขาบอกว่าโดยเกษตรทฤษฎีใหม่ ขณะนี้เขาปลูกหลายอย่าง โดยการวิจัยของศูนย์ศึกษาฯ ที่เข้าไปวิจัยดิน ไปพัฒนาดิน จนกระทั่ง ไปทดลองว่าปลูกพืชอะไรจะดีที่สุด ถึงสภาพดินจะปนทรายก็จริง แต่ว่าอะไรจะดีที่สุด จากการวิจัยปรากฏว่า ขณะนี้โดยเกษตรทฤษฎีใหม่และโดยปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เขาบอกว่าเดี๋ยวนี้เขามีผลิตผลทุกวัน จากไร่ผัก แล้วก็ 2-3 วันครั้ง เขาสามารถตัดดอกไปขายได้ ผลไม้ก็มี เอาไปขายได้เป็นเดือน ส่งลูกเรียนได้ อันนี้คือเราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม ผมคิดว่าตรงนี้เป็นแนวทางหลักของพระองค์ท่านที่ทรงครองราชย์ เป็นพระบรมโพธิสมภารของพวกเราชาวไทยทุกหมู่เหล่า

● **ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงคืออะไร**

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงคืออะไร จากที่สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้อัญเชิญแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาและบริหารประเทศ โดยระบุไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545-2549)² ผมขอประมวลเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

“เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานแนวทางการดำเนินชีวิตให้แก่พสกนิกรผ่านพระราชดำรัสต่างๆ เป็นระยะๆ มานานกว่า 25 ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤติเศรษฐกิจเมื่อปี 2540 ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงใช้ได้ไม่ใช่เฉพาะกับเศรษฐกิจเท่านั้น ใช้ได้กับทุกเรื่อง เรื่องการศึกษาก็ใช้ได้ เรื่องการเรียนรู้ก็ใช้ได้ ใช้ด้านสังคมก็ได้ไม่ใช่เฉพาะด้านใดด้านหนึ่ง ภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางแก้ไขเพื่อให้รอดพ้น พระองค์ทรงเตือนมาเป็นระยะๆ แล้ว หลังจากวิกฤติ

² สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) 2544.

2540 พระองค์ท่านได้พระราชทานอีกครั้งหนึ่ง เพื่อมาเตือนใหญ่
อีกครั้ง ในปี 2541 ภายหลังได้ทรงเน้นย้ำอีกที นำที่เคยสอนมา
แล้ว 25 ปี มาเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้น และ
“สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน ภายใต้กระแส
โลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่างๆ”

จากกระแสพระราชดำริสจะเห็นได้ว่า พระองค์ท่านทรง
ไม่ปฏิเสธกระแสโลกาภิวัตน์ แต่ทำอย่างไรจะให้รอดพ้นและ
สามารถอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนด้วย

อีกเรื่องหนึ่งคือเรื่องการเปลี่ยนแปลง ซึ่งการเปลี่ยนแปลง
ในบ้านเรา เปลี่ยนแปลงทั้งการเมือง เปลี่ยนแปลงทั้งรัฐบาล
ซึ่งมากระทบได้ทั้งนั้น ทำอย่างไรจะให้คนไทยดำรงอยู่ได้อย่าง
มั่นคงและยั่งยืน ภายใต้การเปลี่ยนแปลงต่างๆ อันนี้ที่เป็นสาระ
จริงๆ ของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ในเรื่องนี้ ผมลองวิเคราะห์ 3 หัวข้อ คือ

- 1) เป้าหมายของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่ออะไร
- 2) ก่อนนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ ควรจะมี
พื้นฐานอะไร จึงจะสำเร็จ ถ้าไม่มีพื้นฐานไม่สำเร็จ
- 3) ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีองค์ประกอบที่สำคัญ
อะไรบ้าง

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงใช้ได้ทุกระดับ คือทั้งระดับบุคคลด้วย คนขับแท็กซี่ ถ้าเข้าใจปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แล้วเอาไปใช้กับพฤติกรรมส่วนตัวจะเป็นประโยชน์มาก ชานาคนหนึ่ง นักเรียนคนหนึ่ง ครูคนหนึ่ง ถ้าทุกคนเข้าใจปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ผมว่าจะมีประโยชน์มาก เป็นหลักคิดที่พระราชทานแนวทางให้ สามารถนำมาปรับใช้ได้กับทุกสาขาการพัฒนา ไม่ว่าจะเป็นเชิงเศรษฐกิจ เชิงสังคม เชิงวัฒนธรรม หรือเชิงวัตถุ ใช้ได้ทุกระดับ

● เป้าหมายเศรษฐกิจพอเพียง

เรื่องเป้าหมายของเศรษฐกิจพอเพียง ขอให้นึกถึง 4 ระดับ คือ ระดับปัจเจกบุคคล ระดับครอบครัว ระดับชุมชน และระดับประเทศ เป้าหมายคือ เพื่อให้มีแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนให้ได้สมดุล พร้อมกับการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง เพื่อให้มีแนวทางดำรงอยู่ทุกระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน ประเทศ ปฏิบัติตนได้สมดุลไม่มากไม่น้อย และพร้อมจะรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง พระองค์ท่านทรงยอมรับว่า โลกนี้เปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอกรวดเร็วและกว้างขวางมากทั้งด้านวัตถุ ด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม

ด้านวัตถุ ที่เราบอกว่าขณะนี้ เป็นวัตถุนิยม เป็นทุนนิยม พระองค์ท่านก็ไม่ทรงปฏิเสธ แต่เราต้องมีแนวทางการดำรงอยู่ ปฏิบัติตนให้สมดุล พร้อมกับการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทางด้านวัตถุ ทางด้านทุนนิยม ทางด้าน เศรษฐกิจ

ด้านสังคม สังคมไทยขณะนี้เปลี่ยนแปลงรวดเร็วมาก เราจะทำอย่างไร จะรับมืออย่างไร

ด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงมหาดศาล

ด้านวัฒนธรรม ภาษาไทย กำลังเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ถูกกระทบ พระองค์ทรงถามว่า เราจะดำรงอยู่อย่างไร วัฒนธรรมไทยจะดำรงอยู่ได้อย่างไร เราจะปฏิบัติตนอย่างไร เพื่อรองรับตรงนี้ จากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี อันนี้คือเป้าหมายของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

เพราะฉะนั้น วันนั้นพระองค์ท่านมีพระราชดำรัสไว้ค่อนข้างยาว แล้วก็ขยายความว่าไม่ใช่เฉพาะเศรษฐกิจที่พระองค์ท่านพระราชทานให้

● พื้นฐานเศรษฐกิจพอเพียง

พื้นฐานของเศรษฐกิจพอเพียง ต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ ที่จริงจิตใจคนในชาติทุกคน แต่พระองค์มีพระราชดำรัสว่า โดยเฉพาะคน 3 กลุ่มได้แก่ เจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี/นักวิชาการ และนักธุรกิจในทุกระดับ ต้องมีพื้นฐาน 3 ประการ คือ

1) สำนึกในคุณธรรมและมีความซื่อสัตย์สุจริต เพราะฉะนั้นถ้าเป็นบริษัทที่ซื่อโกง หนีภาษี โยกเงินผ่านบัญชี แล้วบอกว่าฉันเอาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้แล้วทำไมฉันถูกจับไม่ถูกต้องเพราะไม่มีพื้นฐานที่พระองค์ท่านกำหนดไว้เป็นเงื่อนไขก่อน คือต้องสำนึกในคุณธรรมและมีความซื่อสัตย์

2) ต้องมีความรอบรู้ที่เหมาะสม ต้องมีความรอบรู้ในทุกเรื่องที่ตัดสินใจ อันนี้คือหลักวิชา

3) ต้องดำเนินชีวิตด้วยความอดทน มีความเพียร สติ ปัญญาและความรอบคอบ โดยองค์ประกอบเหล่านี้ ถ้าเป็นคนซื่อเกียจ แล้วเอาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ แล้วบอกว่าไม่สำเร็จ ไม่ได้ พระองค์มีพระราชดำรัสว่าต้องมีความอดทนและมีความเพียร เป็นคนขาดสติ แล้วก็บอกว่าเอาไปใช้แล้วไม่เกิดผลก็ไม่ได้ ต้องมีสติก่อนถึงจะใช้ได้ ต้องมีปัญญาหนุน และต้องมีความรอบคอบด้วย มีปัญญาแล้วไม่รอบคอบก็ไม่ได้

● **หลักการ หลักวิชา และหลักปฏิบัติ**

หลักการที่พระองค์ท่านพระราชทานไว้ในกรอบของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 คือ ทางสายกลาง มัชฌิมธรรม หรือธรรมะที่เดินทางสายกลาง หรือหลักปฏิบัติที่เป็นทางสายกลางคือ มัชฌิมาปฏิปทา

หลักวิชาสำคัญมาก (ขอให้อ่านตรงนี้ให้ชัด) จะต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบและระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน เราอ้างอยู่เสมอว่าเรานำใช้วิชาการมาใช้ในการวางแผนและในการดำเนินการทุกขั้นตอน แต่พระองค์ท่านมีพระราชดำรัสว่าแค่นี้ยังไม่พอ การนำวิชาการมาใช้ในการวางแผนของเราถามว่าวิชาการที่นำมาใช้นั้นรอบคอบหรือไม่ ทำให้เรารอบรู้ไหม แล้วเราระวังไหม บางทีเราก็ไปถ่ายถอดมาโดยไม่ระมัดระวังหัวใจจึงอยู่ตรงนี้ มี 3 ข้อ

(1) ความพอประมาณ

(2) มีเหตุมีผล

(3) มีระบบคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอก

เพราะฉะนั้นที่ผมบอกว่าใช้ได้หมด ถ้าทำตารางแมทริกซ์ แล้วเอา 3 หลักนี้ไปจับ เราจะได้ว่า

ในระดับปัจเจกบุคคลก็ต้องมีความพอเพียง มีเหตุมีผล และมีระบบภูมิคุ้มกันในระดับตัวเรา ภูมิคุ้มกันทั้งกาย ทั้งจิต ทั้งสังคม ทั้งเศรษฐกิจ ส่วนตัว

ระดับครอบครัวก็ต้องมีความพอประมาณ มีเหตุมีผล และมีภูมิคุ้มกันของครอบครัว ครอบครัวก็ต้องมีเงินออมด้วย ไม่ใช่มีแต่หนี้

ระดับชุมชนก็เช่นเดียวกัน ต้องมีพอประมาณ และมีเหตุมีผลเหมือนกัน แล้วดึงขึ้นไปสู่**ระดับประเทศ**ก็จะเป็นไปในลักษณะเดียวกัน เพราะฉะนั้นปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงก็จะนำไปใช้ได้ทั้งหมดในทุกระดับ

● **กระแสพระราชดำรัสเกี่ยวกับการศึกษา**

ในส่วนที่อัญเชิญกระแสพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้น ที่สำคัญมีดังนี้

● เรื่องความอยู่ดีกินดี

“...เรื่องของความกินดีอยู่ดี ความรู้การศึกษาที่กล่าวว่า ต้องช่วยให้การศึกษาดีขึ้น เพราะถ้าการศึกษาไม่ดี คนไม่สามารถทำงาน การศึกษาต้องได้ทุกระดับ ถ้าพูดถึงระดับสูง หมายความว่า นักวิทยาศาสตร์ชั้นสูง ถ้าไม่มีการเรียนชั้นประถม อนุบาล ไม่มีทางที่จะให้คนไทยขึ้นไปเรียนชั้นสูง หรือเรียนชั้นสูงไม่ดี ซึ่งเดี๋ยวนี้ก็ยังไม่ดี เพราะชั้นสูงนั้นต้องมีรากฐานจากชั้นต่ำ ถ้าไม่มีก็เรียนชั้นสูงไม่รู้เรื่อง ก็จะทำอะไรที่น่ากลัวอย่างคนที่ทำระเบิดได้...”

พระราชดำรัส

พระราชทานแก่คณะบุคคลต่างๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคล

ในโอกาสวันคล้ายวันเฉลิมพระชนมพรรษา วันพฤหัสบดีที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2546

เรื่องของความอยู่ดีกินดี ความรู้การศึกษาที่กล่าวว่า ต้องช่วยให้การศึกษาดีขึ้น เพราะ **การศึกษาไม่ดี คนไม่สามารถทำงาน** เพราะพระองค์พระราชทานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริไว้มากมาย ที่บอกให้ผู้เรียนรู้ว่า เรียนไปเพื่อ

ไปทำงาน ไม่ใช่เรียนเอาปริญญาแล้วก็จบ ถ้าการศึกษาไม่ดี คนไม่สามารถทำงาน การศึกษาต้องได้ทุกระดับ หมายถึง พื้นฐานของการศึกษา จะค่อยๆ รับช่วงกันไป จากกระแสพระราชดำริสข้างต้น จะเห็นว่า การศึกษาต้องดีทุกระดับสูง ถ้าระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาไม่ดีพอ ระดับบนก็ไม่ดีด้วย ฉะนั้นเรื่องของ คุณภาพและมาตรฐานการศึกษาจะต้องรองรับกันไป ตั้งแต่ระดับล่างสุด ไม่ใช่ไปเร่งตอนปลาย ไม่ใช่ไปทุ่มทรัพยากรของชาติ แล้วก็บอกว่าต้องวิจัยวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีให้ดี แล้วข้างล่างสอนวิทยาศาสตร์ล้มเหลวหมดเรื่องนี้ผมคิดว่าเป็นคำเตือนที่ดีมาก ถ้าอ่านแล้วต้องวิเคราะห์ระบบในบริบทของระบบการศึกษาไทย ในปัจจุบันที่เรากำลังปฏิรูปกันอยู่

พระองค์ท่านทรงเตือนไว้ 2-3 เรื่อง คือ

1) ต้องเน้นว่าการศึกษาไม่ดี คนไม่สามารถทำงานได้ดี คำว่าไม่ดีคือไม่พอ หรือถ้าสูงแต่คุณภาพไม่ดี ต้องเน้นได้ทั้งในเรื่องระดับ คุณภาพ และมาตรฐาน

2) การศึกษาต้องได้ทุกระดับ คือต้องมีคุณภาพทุกระดับ ต้องได้ทุกระดับ ถ้าในระดับสูง คือ เรานั่นนักวิทยาศาสตร์ชั้นสูง แต่ข้างล่างคือประถมศึกษา อนุบาลศึกษา ถ้าไม่มีการเรียน ประถมศึกษา อนุบาลศึกษา ไม่มีทางที่คนไทยจะไปเรียนสูงๆ และเรียนสูงๆ ได้ดี พระองค์ท่านทรงพยายามจะชี้ตรงนี้ว่า พ้นข้างล่างตรงนี้สำคัญมาก ถ้าเราลงทุนเฉพาะนักวิทยาศาสตร์

ชั้นสูงอย่างเดียวไม่ได้ คุณภาพต้องมาจากข้างล่างด้วย เพราะชั้นสูงต้องมีรากฐานจากชั้นต่ำ ถ้าไม่มีก็เรียนชั้นสูงไม่รู้เรื่อง และจะทำอะไรที่น่ากลัว อย่างคนที่ทำระเบิดได้

- **เรื่องความคิด**

เรื่องความคิด เป็นเรื่องใหญ่มาก ถ้ามีความคิดตั้งแต่เด็ก ก็สนใจพัฒนาอะไรได้มาก ถ้ามีความคิดสูงยิ่งดี ที่พระองค์ท่านมีความคิดลงมา ต้องพัฒนาให้ดี และพัฒนาวิธีความคิดให้ดี วิธีคิดให้มีความชุกชนในความรู้ เมื่อชุกชนก็อยากรู้ในสิ่งที่เป็นประโยชน์ อันนี้เป็นสิ่งสำคัญและพระองค์ท่านทรงยกตัวอย่าง

“แต่่ว่ววิธีคิดใหม่ของรัฐบาลต้องให้เด็กนักเรียนสอนครู ซึ่งเป็นไปไม่ได้ เพราะเด็กเพิ่งเกิด เพิ่งเห็นโลก จะสอนครู ได้อย่างไร แต่จริงครุบางคนสอนไม่เป็น รัฐมนตรีบางคนก็ สอนไม่เป็น แต่ถ้าสอนให้ถูกหลัก จะทำให้เด็กสอนครูได้ ซึ่ง ไม่ใช่เด็กสอนครู แต่เด็กเกิดมีปัญหาอะไร ยอมให้เด็กพูด ขึ้นมา”

พระราชดำรัส

พระราชทานแก่คณะบุคคลต่างๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคล ในโอกาสวันคล้ายวันเฉลิมพระชนมพรรษา วันพฤหัสบดีที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2546

จากพระราชดำรัสข้างต้น ผมวิเคราะห์ว่า ๒๒๒๒๒๒๒ เรื่องความคิด วิธีคิด แล้วก็การพัฒนาวิธีความคิด ผมขออนุญาต อ่างหนังสือประมวลพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสเกี่ยวกับ เด็กและเยาวชน คำพ่อสอน (หน้า 101-102) ผมเรียนในตอนต้น แล้วว่าสิ่งที่พระองค์ท่านมีพระราชดำรัสนั้น มีบริบทย้อนไปไกล มาก คำว่า **ความคิด** ที่ใช้ตรงนี้บริบทเกี่ยวกับการเรียนการศึกษา มีความเป็นมาอย่างไร

“...วิชากับความคิดนี้ ถ้าพิจารณาดูจะเห็นว่า ความคิดเป็นตัวนำเอาวิชามา คือ ความคิดจะต้องเกิดขึ้นก่อน จึงจะนำเอาวิชามาใช้ได้ แต่การคิดนั้นอาจคิดได้หลายอย่าง จะคิดให้วิเศษนะ คือคิดแล้วทำให้เจริญอกงามก็ได้ จะคิดให้หายนะ คือคิดแล้วทำให้พินาศเสียหายก็ได้ การคิดให้เจริญจึงต้องมีหลักอาศัย หมายความว่าเมื่อคิดเรื่องใดสิ่งใด ต้องตั้งใจให้มั่นคงในความเป็นกลาง ไม่ปล่อยให้อคติอย่างหนึ่งอย่างใดครอบงำ ให้มีแต่ความจริงใจอันเที่ยงตรงตามเหตุผล ที่ถูกแท้และเป็นธรรม ซึ่งจะทำให้ยังทราบถึงจุดมุ่งหมายและประโยชน์ที่แท้จริงของภารกิจที่จะทำ พร้อมทั้งวิถีทางที่จะทำการนั้นโดยถูกถ่วงแน่นอน และเมื่อความคิดเช่นนี้เกิดขึ้นแล้ว ก็จะสามารถนำเอาวิชาการมาใช้สร้างสรรค์ประโยชน์ ความสำเร็จ และความเจริญให้สำเร็จได้อย่างสมบูรณ์และมีประสิทธิภาพเต็มเปี่ยม...”

พระบรมราชาโชวาท

ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยรามคำแหง

วันที่ 26 ตุลาคม พ.ศ. 2521

ในหนังสือคำฟ้อง (หน้า 101) กล่าวว่า

1) **ความคิดนั้นเป็นแม่บทใหญ่ของคำพูดและการกระทำ** เพราะกิจที่จะทำ คำที่จะพูดทุกคำ ล้วนสำเร็จมาจากความคิด การคิดก่อนพูดและคิดก่อนทำ ช่วยให้บุคคลสามารถยับยั้งคำพูดที่ไม่สมควร หยุดยั้งการกระทำที่ไม่ถูกต้อง พูดแล้วทำแต่สิ่งที่จะสัมฤทธิ์ เป็นประโยชน์และเป็นความเจริญ อันนี้คือความคิดคืออะไร

2) **วิชา กับ ความคิด** “วิชา กับ ความคิดนี้ ถ้าพิจารณา จะเห็นว่า ความคิดเป็นตัวนำวิชา คือความคิดจะต้องเกิดขึ้นก่อน จึงจะนำเอาวิชามาใช้ได้ แต่การคิดนั้นอาจคิดได้หลายอย่าง จะคิดให้วัฒนะ คือคิดแล้วทำให้เจริญออกงามก็ได้ จะคิดให้หายนะ คือคิดแล้วทำให้พินาศฉิบหายก็ได้” คือพระองค์ท่านทรงเริ่มคำว่า “วัฒนะ” กับ “หายนะ” แล้วพระองค์ท่านจะทรงยกตัวอย่าง

3) **การหัดใช้ความคิดให้เป็นระเบียบ** ในหนังสือคำฟ้อง (หน้า 102) “การหัดใช้ความคิดให้เป็นระเบียบ ตรงตามแนวทางหรือจุดหมายที่ตั้งไว้ เป็นความต้องการอยู่ในปัจจุบัน ถ้าไม่ใช้ความคิด ผลงานเคยได้อย่างไรก็เป็นเพียงแค่นั้น เป็นงานที่ล่าหลัง ตัวท่านเองก็จะเป็นคนล่าหลัง ประเทศชาติก็จะไม่ก้าวหน้าและทันสมัย การใช้ความคิดที่ว่านี้ จำเป็นต้องใช้สติควบคุม มิฉะนั้นจะเป็นความคิดที่ฟุ้งซ่าน ซึ่งประเทศชาติไม่พึงปรารถนา.....” ทรงมีพระราชดำรัสว่า จะต้องชุกชน คิดอยู่

ตลอดเวลา เพราะถ้าไม่คิด เราก็จะ做事情ที่เราเคยคิดไว้แล้วทำ ประเทศชาติก็จะล้มล้าง ท่านก็จะเป็นคนล้มล้าง คำว่าความคิด ในข้อ 2 และวิธีพัฒนาความคิด วิธีคิดให้ชุมชนในความรู้ให้เป็น ประโยชน์ มีเบื้องหลังมาก ผมขอฝากไว้ เพราะจะมีข้ออื่นที่ เทียบเคียงกันในเล่มนี้อีกมาก

● เรื่องใครสอนใคร

“...สมัยนี้เมืองไทยเขาหาว่า ครูบังคับนักเรียน แต่ว่า วิธีคิดใหม่ของรัฐบาลต้องให้นักเรียนสอนครู ซึ่งเป็นไปไม่ได้ เพราะเด็กเพิ่งเกิด เพิ่งเห็นโลก จะสอนครูได้อย่างไร แต่จริง ครูบางคนสอนไม่เป็น รัฐมนตรีบางคนก็สอนไม่เป็น แต่ถ้า สอนให้ถูกหลัก จะทำให้เด็กสอนครูได้ ซึ่งไม่ใช่เด็กสอนครู..”

พระราชดำรัส

พระราชทานแก่คณะบุคคลต่างๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคล
ในโอกาสวันคล้ายวันเฉลิมพระชนมพรรษา วันพฤหัสบดีที่ 4 ธันวาคม

เรื่องวิธีที่ว่าใครสอนใครนั้นสำคัญ ความเห็นของ ผมคือ “การสอนคือการเรียนรู้ด้วย” ครูที่สอนหนังสือตั้งใจสอน ดี ๆ เรียนรู้ตลอดเวลา ตั้งแต่เตรียมสอน ผมคิดว่าที่พระองค์ ท่านทรงพยายามจะสื่อคือ ครูสอนเด็กแน่นอน แต่ครูก็เรียนรู้ จากการสอน **“ครูต้องสอนเด็ก ครูเจริญกว่า ครูรู้มากกว่า ครูต้องเป็นผู้สอนเด็กแน่นอน”** พระองค์ท่านไม่ต้องการ ให้เด็กมาสอนครู ที่บอกว่า **“วิธีคิดใหม่ของรัฐบาลต้องให้นักเรียนสอนครู ซึ่งเป็นไปไม่ได้ เพราะเด็กเพิ่งเกิด เพิ่งเห็นโลก จะสอนครูได้อย่างไร ไม่ได้ ครูต้องสอนเด็ก เราต้องให้ครูสอนเด็ก อันนี้แน่นอน แต่ผมคิดว่าที่พระองค์ ท่านทรงพยายามคือครูถ้าสามารถเปิดใจกว้าง จะเรียนรู้ได้จากกระบวนการเรียนการสอน ที่บอกว่า เด็กถามว่า เอ๊ะ.. นี้อะไร เปิดใจกว้างแล้วได้เรียนรู้ด้วย**

ศาสตราจารย์ นิโคฟอนเต้ (Nicholas Negroponte) เป็น ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับทฤษฎีที่ว่าด้วยทุกคนสร้างความรู้เอง (constructionism) ได้เคยมีโอกาสนำเข้าเฝ้าฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว หลายปีมาแล้ว เขาได้กราบบังคมทูลพระบาท สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเกี่ยวกับแนวคิดด้านการเรียนรู้ พระองค์ก็ ทรงซักถามเรื่องการเรียนรู้ เรื่องทฤษฎีนี้ เขาพูดถึงเรียน คณิตศาสตร์จะทำอย่างไร เรียนวิทยาศาสตร์ทำอย่างไร เรียน

ภาษาทำอะไร คือเป็นเรื่องของการเรียนทางวิชาการ พระองค์ท่านทรงฝากการบ้านไปว่า ถ้าอย่างนั้น ถ้าเป็นการเรียนทางด้านธรรมะ ทฤษฎี constructionism จะมีรูปแบบการเรียนการสอนอย่างไร ในเรื่องอรรถาจะสอนเด็กอย่างไรให้ลดอรรถา และเมื่อ 2 ปีผ่านไป ศาสตราจารย์นิโคโฟนเต้ ได้รวบรวมข้อมูลที่เป็นความคิดจากทั่วโลก ทูลเกล้าฯ ถวาย (เผอิญผมได้เอกสารที่กราบบังคมทูล) เรื่องความเมตตาเราจะสอนอย่างไร ทำอย่างไรจะสอนให้ลูกศิษย์เรามีเมตตา คือทางด้านนามธรรมทั้งหลาย ที่เป็นคุณธรรม ศีลธรรมที่เราอยากให้เด็กเราได้ ต้องมีการเรียนรู้มีการสอนปกติในหลักสูตรและการสอนของเราจะมุ่งไปที่วิชาการ แต่พระองค์ทรงถามว่า เรื่องสอนคุณธรรม สอนคุณธรรมมีวิธีอย่างไร สำหรับการสอนคณิตศาสตร์ สอนวิทยาศาสตร์ก็ว่ากันทั้งโลก ในหลักสูตรเราก็มี แต่ดีหรือไม่ ที่เราจะมาทำวิจัยแล้วมาสร้างนวัตกรรมในการสอนและการเรียนคุณธรรม ซึ่งตรงนี้ผมว่าเป็นเรื่องใหญ่มากในหนังสือคำพ่อสอนจะพูดถึงเรื่องนี้มาก

เรื่องที่พระองค์มีพระราชดำรัสว่า ถ้าการศึกษาไม่ดี ก็ทำงานไม่ได้ เรื่องเด็กกับการทำงาน ทรงมีพระราชดำรัสไว้มากหลายแห่ง และชัดเจนที่สุด เพราะเป็นการประมวลหัวใจของการศึกษาคือ “เด็กๆ นอกจากจะต้องเรียนความรู้ เรียนวิชาการแล้วยังต้องหัดทำงานและทำความดีด้วย เพราะการทำงานจะ

ช่วยให้มีความสามารถ มีความขยัน อดทน พึ่งตนเองได้” ถ้าไม่ทำงาน พึ่งตนเองไม่ได้หรือ คนไม่ทำงาน แบบมือขอเขาตลอด เด็กต้องหัดทำงานด้วย มีความรู้แล้ว ยังต้องหัดทำงาน และหัดทำความดีด้วย เพราะการทำงานจะช่วยให้มีความสามารถ มีความขยัน อดทน ช่วยเหลือตัวเองได้ และทำความดี คือหัดทำความดีนั้น จะช่วยให้มีความสุข ความเจริญ ทั้งป้องกันตนไว้ไม่ให้ตกต่ำ อยู่ในพระบรมราโชวาทที่พระองค์พระราชทานมา (ในหนังสือ “คำพ่อสอน” หน้า 18)

เด็กๆ นอกจากจะต้องเรียนความรู้แล้วยังต้องหัดทำการงานและทำความดีด้วย เพราะการทำงานจะช่วยให้มีความสามารถ มีความขยันอดทนพึ่งตนเองได้ และการทำดีนั้นจะช่วยให้มีความสุขความเจริญ ทั้งป้องกันตนไว้ไม่ให้ตกต่ำ

พระบรมราโชวาท

พระราชทานเชิญลงพิมพ์ในหนังสือวันเด็กประจำปี 2530

พระบรมราชาโชวาทข้างต้น ผมว่าเป็นหัวใจ เพราะฉะนั้น ตรงนี้คือ **หัดความรู้ หัดความดี และหัดทำงาน** ควรที่พ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูบาอาจารย์ ผู้รับผิดชอบการศึกษา ศาสนา และ สาธารณสุขจะได้นำไปไตร่ตรอง กำหนดนโยบายและแนวปฏิบัติ สำหรับอบรมสั่งสอนเด็กและเยาวชนไทยต่อไป

ถ้าการศึกษาไม่ดี คนก็ไม่สามารถทำงาน ถ้าเราอ่านแค่นี้เราไม่เข้าใจ แต่ถ้าดูในหนังสือคำพ่อสอน เราจะเข้าใจ เพราะ พระองค์ทรงเชื่อมโยงทั้ง 3 เรื่องไว้ด้วยกันคือ เรื่องต้องเรียนความรู้ ต้องเรียนทำงาน และต้องเรียนทำความดี แต่ถ้าอ่านแค่นี้เราจะอ่านผ่านๆ ไป ก็จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการศึกษาไม่ดี ไม่ทำงาน คงไม่ได้ปริญญาซึ่งคงไม่ใช่ มีบริบทที่กว้างกว่านั้นมาก

เรื่องนวัตกรรมการเรียนการสอน ในส่วนของวิชาการ หรือ ที่เรียกว่าหัดความรู้ เราต้องเน้นมาก ตอนนั้นเราก็เน้นกันมาก แต่ อีกเรื่องหนึ่งที่ผมคิดว่าเราไม่ได้เน้นมากนักคือ เรื่องหัดความดี ที่ พระองค์ท่านทรงฝากให้ศาสตราจารย์นิโคฟอนเต้ไปดูว่า “อิตตา” สอนอย่างไร ซึ่งศาสตราจารย์นิโคฟอนเต้ กราบบังคมทูลตอบ มาว่า “**การจะสอนอิตตาให้ลูกศิษย์ได้ ครูต้องลดอิตตาตัวเองก่อน**” ผมว่าเป็นประโยคที่ดีที่สุด และยกตัวอย่างว่า **ถ้า ลูกศิษย์ถามในสิ่งที่ครูไม่รู้ ครูต้องกล้าพอที่จะบอกลูกศิษย์ ว่าฉันไม่รู้ แล้วเราไปช่วยกันหาความรู้** ซึ่งตรงนี้ผมคิดว่า สำคัญ และเห็นด้วย ผมว่าถูกต้อง แต่ครูมักจะไม่กล้าบอกว่าฉัน

ไม่รู้ ครูไม่กล้าหาญพอที่จะบอกว่าครูยังไม่รู้ เพราะฉะนั้นที่
พระองค์ท่านมีพระราชดำรัสว่า “เอ๊ะนี่อะไร” เพราะว่าครูอาจไม่รู้
แล้วทรงยกตัวอย่าง เมโสโปเตเมีย เรื่องความรู้ของมนุษย์ ค่อยๆ
หาไป เพิ่มไปเอง แต่เด็กอาจจะตั้งคำถามด้กหน้าความรู้ของ
มนุษย์ก็ได้

“...ถ้าเด็กร้องขึ้นมา เอ๊ะนี่อะไร” ฟังเขา อันนี้หมายถึงฟังเด็ก เพราะความที่เด็กไม่ใช่เขาเรียนรู้มา คือเด็กยังไม่รู้มา แต่บางคนมีความคิดที่แปลกๆ แหวกแนว เมื่อแหวกแนว ร้อง เอ๊ะ ก็ฟังเขา การที่บอกอย่างนี้เพราะประสบการณ์ของตัวเอง เมื่อเด็กๆ ไปร้องเอ๊ะ ทำไมเป็นอย่างนั้น ครูก็ดี ครูฝรั่ง เขาอธิบายว่า เอ๊ะนี่คืออะไร เราพอใจก็สนใจต่อไปที่จะร้องเอ๊ะ เขาไม่ได้สอนในโรงเรียน อย่างประวัติศาสตร์เขา สอนเรื่องที่เดี๋ยวนี้เป็นปัญหาเมโสโปเตเมีย เขาสอนเพียงเล็กน้อย เราไปสนใจเมโสโปเตเมีย ก็คืออิรัก เมโส แปลว่า ระหว่าง โปเตเมีย แปลว่า แม่น้ำ คือระหว่าง สองแม่น้ำไทกริสกับยูเฟรติส เจริญมากสมัยนั้น เขาก็สอน แต่ว่ามีบางเมืองสำคัญพอๆ กัน เวลานั้นเป็นเวลา 70 ปีแล้ว เมื่อ 40 ปีก่อน ที่ฝรั่งยังไม่ได้ศึกษาดี ยังไม่ได้สอน...”

พระราชดำรัส

พระราชทานแก่คณะบุคคลต่างๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคล

ในโอกาสวันคล้ายวันเฉลิมพระชนมพรรษา วันพฤหัสบดีที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2546

จากพระราชดำรัสข้างต้น ผมวิเคราะห์ได้ว่า เด็กสามารถตั้งคำถามได้ เราต้องเปิดทางให้เด็กตั้งคำถามได้ ครูจะได้เรียนรู้ด้วย ครูจะได้รู้ว่าตัวเองรู้หรือไม่รู้ด้วย ครูอาจจะไม่รู้ เพราะว่าในโลกยังไม่ได้เรียน พระองค์มีพระราชดำรัสว่านี่ฝรั่งยังไม่ได้ศึกษาดี ก็เลยยังไม่ได้สอน แต่พระองค์ท่านทรงตั้งคำถามก่อนแล้ว แล้วพระองค์ท่านก็ไปหาความรู้เอง ตรงนี้ผมคิดว่า ศาสตราจารย์นิโคฟอนต์ ตอบการบ้านที่พระองค์ท่านทรงฝากไว้ แล้วเราจะสอนวิธีลดอัตราอย่างไร คือครูต้องลดอัตราก่อน แล้วยกตัวอย่างว่า ถ้าในชั้นเรียน เด็กถามแล้วตอบไม่ได้ ก็ต้องบอกว่าตอบไม่ได้ แล้วไปช่วยกันหาความรู้ ตรงกับที่พระองค์ท่านได้พระราชทานพระบรมราโชวาทเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2546

สำหรับเรื่องความเมตตา เวลาฝรั่งเขียน เขาไม่ยอมแปลเป็นภาษาฝรั่ง “อิตตา” เขียนว่า “atta” เพราะไม่กล้าแปลเป็น self เวลากราบบังคมทูล เขาใช้ atta และ “เมตตา” ก็ใช้คำว่า “metta” ครูต้องแสดงเมตตากับลูกศิษย์ ลูกศิษย์จึงจะได้เรียนเมตตา เรียนคุณธรรม เมตตาได้ ถ้าครูก้าวร้าว ครูดุคำ อยู่ตลอดเวลา แล้วไปสอนเด็กว่าต้องมีเมตตา เด็กเรียนไม่ได้ เพราะไม่เห็นตัวอย่าง เพราะฉะนั้น ผมขอฝากด้วยว่าเบื้องหลังจริง ๆ คืออะไร

อีกเรื่องหนึ่งเป็นเรื่องของพ่อแม่มา ยา สมัยก่อนมนุษย์มีความรู้้น้อยมาก แต่เดี๋ยวนี้ดีขึ้นมาก เดียวนี้ก็ยังศึกษาไม่จบ

ยังมีนักโบราณคดีไปศึกษาวัฒนธรรมมาอย่างต่อเนื่อง
พระองค์ท่านมีพระราชดำรัส เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2546 ถึง
เรื่องการให้ครูยอมรับว่า

**“ตอนศึกษา ข้าพเจ้าเองเกิดสนใจประวัติศาสตร์
ของพวกมายา เพื่อนๆ เด็กๆ ก็ไม่รู้จักเพราะไม่เคยเรียน
เขาไม่สอน ในโรงเรียนครูไม่สอน เราก็ต้องสอนครู มันก็
แปลก เราทำตามนโยบายของนายกฯ ตั้งแต่นายกฯ ยัง
ไม่เกิด เราสอนครู ลงท้ายครูก็ยอมรับ ดิอยู่ที่ครูยอมรับ”**

เพราะฉะนั้น ครูต้องยอมรับตรงนี้ ต่อไปนี้เรื่องการเรียน เรื่อง
นวัตกรรมการเรียนรู้ เราพยายามให้เด็กสร้างความรู้เอง แล้วเด็ก
จะทำโครงการเอง ลงไปทำงาน แล้วมารายงาน ถ้าครูไม่ยอมรับ
หรือไปดุดำจะไม่เกิดการเรียนรู้แบบที่พระองค์ท่านทรง
ยกตัวอย่างให้ฟัง ลงท้ายครูยอมรับ ดิอยู่ที่ครูยอมรับ “แต่ท่าน
นายกฯ เห็นควรให้เด็กๆ สอนครูได้ ถูกต้อง แต่ว่าให้เด็กสอนครู
จนกระทั่งครูไม่ได้สอนเด็ก อันนี้เป็นไปไม่ได้ ถ้าเด็กสอนครู อันนี้
ไม่ก้าวหน้า” ซึ่งผมคิดว่ามันผิดกัน ผมคิดว่ามี 3 ประโยค
ครูสอนเด็ก ท่านนายกฯ ว่าถูกต้อง ครูเรียนรู้จากการเรียนการสอน
ท่านว่าถูกต้อง **แต่ที่พระองค์ท่านมีพระราชดำรัสว่าไม่ถูก
ต้องคือ เด็กสอนครู พระองค์ท่านทรงไม่เห็นด้วย เด็กสอน**

ครูดัดไปเลย พระองค์ท่านไม่ได้มีพระราชดำรัสว่าต่อไปนี้
ต้องให้เด็กสอนครู ไม่ใช่ แต่ครูเรียนรู้จากกระบวนการ
เรียนการสอน ผมว่าจะดีกว่า ครูจะยอมรับได้ง่ายกว่า ตรงนี้ต้อง
ชัดเจน ไม่อย่างนั้นจะเข้าใจผิดกันมาก

● เรื่องไอที

“...เชื่อว่าไอทีต้องค้นคว้า วิจัยต่างๆ แต่เราไม่ได้ทำ
อย่างนั้น เราตั้งใจจะเขียนโน้ตดนตรี เพราะเขียนด้วยมือ
ไม่สวย เขามีวิธีใช้ ละมุนกันท์สำหรับดนตรี ละมุนกันท์
ไม่ค่อยรู้เรื่อง ละมุนมันนิ่ม ทำไปทำมาละมุนกันท์สำหรับ
ดนตรีก็ใส่เครื่องดนตรีในคอมพิวเตอร์ ใส่เข้าไปใช้ไม่ได้ดี
เราก็ตกแต่งของเราเอง ที่เขียนโน้ตดนตรีทุกวันนี้ใช้ละมุน
กันท์ของตัวเอง แต่เขียนยาก ก็ใช้ได้ แก่ได้ ที่ใช้ลำบาก
เพราะเครื่องคอมพิวเตอร์ที่ใช้ทุกวันนี้อายุ 16 ปีแล้ว ได้
มาก่อนอายุ 60 ปี...”

พระราชดำรัส

พระราชทานแก่คณะบุคคลต่างๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคล
ในโอกาสวันคล้ายวันเฉลิมพระชนมพรรษา วันพฤหัสบดีที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2546

สำหรับเรื่องไอที พระองค์ท่านทรงยกตัวอย่างตรงนี้ชัดเจน พระองค์ทรงพระปรีชาในการใช้คอมพิวเตอร์ ที่ทรงใช้อยู่ 16 ปี แม้ว่ามีคนนำเครื่องรุ่นใหม่ ๆ มาถวาย ซึ่งก็ไม่ได้สอดคล้องกับงานที่ทรงใช้ ก็เลยไม่จำเป็นต้องใช้โมเดลใหม่ๆ ที่เราเปลี่ยนโมเดลกันบ่อยๆ ทุกรุ่นตามที่คุณแทนบริษัทพยายามจะขายเรา พระองค์ท่านอาจจะทรงเตือนตรงนั้น

ผมคิดว่าเรื่องไอทีในหนังสือคำพ่อสอน พระองค์มีพระราชดำรัสไว้ดีมาก โดยเฉพาะเรื่องการใช้ไอทีในเรื่องการเรียนการสอน ทรงชี้ให้เห็นว่าไอทีกับการเรียนรู้ของมนุษย์มีประโยชน์ มันยกขึ้นมาอีกระดับหนึ่ง และมีพระราชกระแสว่า **“เราตั้งใจจะเขียนโน้ตดนตรี เพราะเขียนด้วยมือไม่สวย ทำไปทำมาละมุนกันทั้งก็ใส่เครื่องดนตรีลงไป ในคอมพิวเตอร์ ใส่เข้าไปใช้ ใช้ไม่ได้ดี เราก็ต้องตกแต่งด้วยตัวเอง”** พระองค์ท่านทรงเขียนโปรแกรมเอง **“ที่เขียนโน้ตดนตรีทุกวันนี้ใช้ละมุนกันทั้งของตัวเอง แต่เขียนยาก ก็ใช้ได้ เขียนได้ แก่ได้ ที่ใช้ก็ลำบากเพราะเครื่องคอมพิวเตอร์ที่ใช้อยู่ทุกวันนี้อายุ 16 ปีแล้ว ได้มาก่อนอายุ 60”**

ผมคิดว่าตรงนี้เป็นสาระที่สำคัญคือ (1) เครื่องคอมพิวเตอร์ จำเป็นต้องเปลี่ยนบ่อยใหม่ ถ้ายังใช้ได้อยู่ ทำไมจะใช้ไม่ได้ หรือว่าตกรุ่น คำว่าตกรุ่นคืออะไร ของพระองค์ท่านก็ไม่กลัวตกรุ่น พระองค์ท่านทรงใช้มานาน (2) โปรแกรมที่เขา

ผลิตมาขาย จริงๆ อาจไม่เหมาะสำหรับการใช้งานก็ได้ เราควร
จะมีสติปัญญาที่จะพัฒนาหรือปรับปรุงโปรแกรม จะให้ใช้กับ
ระบบการเรียนการสอนของเราเอง ตรงนี้คือสิ่งที่ผมถ่ายทอดมา
จากกระแสพระราชดำรัสของพระองค์ท่าน

“...กรุงเทพฯ จะท่วม ขอบสูงน้ำบาดาล กรุงเทพฯ ทруд อย่าง
สวนหลวง ร.9 ขุดไปเป็นพรุ ดินเปรี้ยว ทั่วกรุงเทพฯ ดิน
เปรี้ยว มีคนเขาซื้อดินเพราะไปขุดดินมาขายอย่างสวนหลวง
ร.9 ดินโห่ว เพราะไปแอบขุดดินมาขาย แต่สมน้ำหน้า
คนที่ซื้อดินมาปลูกต้นไม้ ต้นไม้ตายหมด ดินเปรี้ยวทำ
อะไรไม่ได้

ตอนนี้ถ้าเอาดินของสวนหลวง ร.9 ต้องมาจ้าง
พระเจ้าอยู่หัว จ้างเทคโนโลยีการแก้ดินเปรี้ยว ไปเรียนที่
พิบูลทอง จ.นราธิวาส ซึ่งเปรี้ยว ตอนขุดดินทำบ่อน้ำ บ่อ
เลี้ยงปลา ปลาโดดหนีไป ไม่เคยเชื่อ ปลาเงินปลาทอง
กระโดดหนีหมด ไปปลูกดอกบัวๆ เหี่ยว เราต้องแก้ไขจน
ได้ไม่ไห้เปรี้ยว จนปลูกข้าวได้ น้ำท่วมที่ที่เปรี้ยวคงไม่มีใคร
ก็คนได้เห็นดินพรุเป็นอย่างไร เขาขุดไป 2 เมตร ข้างบนสี
แดงๆ แต่ลงๆ ไปสีเขียว สีม่วง นั่นเป็นดินที่มีกำมะถัน โดน
อากาศกับน้ำกลายเป็นกรดกำมะถัน ทางพัฒนาที่ดินบอก
ว่าขุดอย่างนั้นตายแน่ กลายเป็นกรดกำมะถันทำอะไร ปลูก
ไม่ได้..”

พระราชดำรัส

พระราชทานแก่คณะบุคคลต่างๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคล
ในโอกาสวันคล้ายวันเฉลิมพระชนมพรรษา วันพฤหัสบดีที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2546

สำหรับเรื่องสุดท้าย จากกระแสพระราชดำริข้างต้น อยู่
 ที่ความสำคัญของการพัฒนา ตอนที่น้ำท่วมกรุงเทพ พระองค์
 ท่านทรงศึกษาอย่างละเอียดว่าน้ำที่ท่วมกรุงเทพ มาจากไหนบ้าง
 มีเหตุปัจจัยจากไหน พระองค์ทรงมีข้อมูลหมด ทรงมีหลักวิชา
 มารองรับ น้ำทะเลหนุนเท่าไร ปริมาณน้ำจากแม่น้ำเจ้าพระยา
 ลงมาเท่าไร แม่น้ำป่าสักเท่าไร พระองค์ท่านทรงทราบข้อมูล
 ทั้งหมด มีข้อมูลทั้งหมด แล้วพระองค์ท่านก็ทรงแก้ ตั้งแต่เรื่องพรุ
 เรื่องกัมมะถัน เรื่องอะไรต่ออะไร ผมคิดว่าในกระบวนการเรียนรู้
 ของนักเรียนหรือนิสิตนักศึกษา ผมคิดว่าโครงการพระราชดำริ 4
 กลุ่มนี้ คือ โครงการหลวง โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
 ศูนย์ศึกษาพัฒนาฯ ทั้ง 6 แห่ง โครงการส่วนพระองค์ สวนจิตรลดา
 ผมคิดว่าทั้งหมดนี้เป็นศูนย์การเรียนรู้สำหรับครูผู้บริหารการศึกษา
 และนักเรียนนิสิต นักศึกษา ซึ่งผมคิดว่าครูควรจัดไปศึกษาดูงาน
 เพื่อจะได้รู้ถึงวิธีบริหารจัดการในบริบทต่างๆ อย่างครบวงจร
 สามารถนำมาปรับประยุกต์ใช้ในเรื่องต่างๆ ให้ได้ประโยชน์
 คุ่มค่าต่อไป

คณะผู้จัดทำ

ที่ปรึกษา

ดร.รุ่ง แก้วแดง

เลขาธิการสภาการศึกษา

ดร.สิริพร บุญญานันต์

รองเลขาธิการสภาการศึกษา

ผู้รับผิดชอบ

นางสาวสุทธาสินี วัชรบูล

ผู้อำนวยการสำนักมาตรฐาน
การศึกษาและพัฒนา
การเรียนรู้

นางทิพย์สุดา สุเมธเสนีย์

นักวิชาการการศึกษา 8 ว.

นางสาวสมปอง สมญาต

นักวิชาการการศึกษา 7

ศิลปินกรรมาปก

นายถวัลย์ มาศจรัส

นักวิชาการการศึกษา 8

รูปเล่ม

นางสาวทชรี ตุงรงค์เรือง

ผู้จัดพิมพ์ต้นฉบับและพิสูจน์อักษร

นายสมยศ พันธโอฬารกุล

เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป 6

นางรัตนา เขมะพานิช

เจ้าพนักงานธุรการ 5

นางจวีร์ภรณ์ จันทระมาฏ

เจ้าหน้าที่บริหารงานธุรการ 5

เรียนรู้อากกระแสน้ำพระราชดำริ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

พระราชทานเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2546
ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

โดย

ฯพณฯ นายเกษม วัฒนชัย องคมนตรี

คำนำ

กระแสพระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ได้พระราชทานแก่คณะรัฐมนตรี ข้าราชการ พ่อค้า ประชาชน เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2546 ณ ศาลาดุสิดาลัย พระราชวังดุสิต เป็นกระแสพระราชดำรัสที่ทรงกล่าวถึงเรื่องการศึกษาไว้ในหลายมิติ ทั้งเรื่องการเรียนรู้ เรื่องครู และเรื่องการจัดการศึกษาของประเทศไทยที่เป็นประโยชน์ยิ่งต่อผู้บริหารการศึกษา ครู ศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารสถานศึกษา บุคลากรทางการศึกษา ผู้ปกครอง ผู้เรียน ที่สามารถนำไปปรับประยุกต์ใช้ในเรื่องการศึกษาของตนเอง และการบริหารจัดการด้านการศึกษาของชาติได้เป็นอย่างดี

กระแสพระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นภูมิปัญญาสำคัญของชาติที่จะต้องนำมาครุ่นคิด ไตร่ตรองด้วยความรอบคอบ ทั้งนี้เพื่อให้การนำไปสู่การปฏิบัติตรงตามพระราชประสงค์ของพระองค์

ด้วยเหตุผลดังกล่าวสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา จึงได้กราบเรียนเชิญ ศาสตราจารย์ นายแพทย์เกษม วัฒนชัย องคมนตรี มาให้ความรู้ ความคิดในเรื่องการศึกษาอันเนื่องมาจากพระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อน้อมนำไป

สู่การจัดทำนโยบายและโครงการต่างๆ ต่อไปในอนาคต และพิจารณาเห็นว่าสิ่งที่ท่านองคมนตรีได้นำเสนอนั้นเป็นสิ่งที่มีความค้ำยงสมควรที่จะเผยแพร่เพื่อเป็นข้อมูลและแหล่งอ้างอิงทางด้านการศึกษาของชาติ จึงได้นำมาจัดพิมพ์เป็นหนังสือเรียนรู้อจากกระแสพระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อเผยแพร่ต่อสาธารณชนต่อไป

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ขอขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ นายแพทย์เกษม วัฒนชัย องคมนตรี ที่ได้กรุณาให้ความรู้ ความคิดที่เป็นประโยชน์ และหวังว่าหนังสือเล่มนี้จะเป็นแหล่งภูมิปัญญาด้านการศึกษาที่สำคัญอีกแหล่งหนึ่งที่มีประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาของประเทศไทยในยุคปัจจุบัน

๑๐ ๓๓ -
๑ _____

(นายรุ่ง แก้วแดง)

เลขาธิการสภาการศึกษา

สารบัญ

หน้า

- เกริ่นนำ 1
- บริบทก่อนจะมาถึงวันที่ 4 ธันวาคม 2546 2
- วิธีทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว 4
- โครงการพระราชดำริต่างๆ ที่พระราชทานให้แก่คนไทย 6
- พระราชปณิธานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว 12
- ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงคืออะไร 14
 - เป้าหมายเศรษฐกิจพอเพียง 16
 - พื้นฐานเศรษฐกิจพอเพียง 18
 - หลักการ หลักวิชา และหลักปฏิบัติ 19
- กระแสพระราชดำรัสเกี่ยวกับการศึกษา 20
 - เรื่องความอยู่ดีกินดี 21
 - เรื่องความคิด 23
 - เรื่องใครสอนใคร 27
 - เรื่องไอที 36
- คณะผู้จัดทำ 41